

J.B. KAMP

1884-1953

KAMP

Voorwoord

"Eigenlijk bestaat er niet zoiets als Kunst. Er bestaan slechts kunstenaars" (E. Gombrich)

Een telkens terugkerende discussie onder kunstcritici is of men ook kennis van de kunstenaar moet hebben (of zelfs moet zijn) om kunstkenner te zijn. Met andere woorden, voegt de biografie iets toe aan de iconografie? Begrijpt men een beeld beter wanneer men weet wie het heeft gemaakt en bijvoorbeeld onder welke omstandigheden?

De uitspraak van E. Gombrich, waar hij zijn beroemde boek "Story of Art" mee begint, kiest in deze discussie een middenweg. De samenstelling van de tentoonstelling "J.B. Kamp, een leven in beeld" volgt ook die middenweg. De tentoonstelling laat het werk van de kunstenaar zien en dat werk is biografisch geordend.

Hetzelfde geldt voor dit begeleidend boekje. De tekst er van is samengesteld door de kleindochter van Kamp, Alice van Veen. Zij schreef het al veel eerder in 1983. Tien jaar geleden stelde zij namelijk twee complementaire overzichtstentoonstellingen samen van het werk van haar grootvader. Die waren te zien in twee ruimten: de felison zolder van het noordelijk koetshuis van Beeckestijn te Velsen en de Burgerzaal van het Stadhuis in IJmuiden. Bij felison waren glas in

lood ontwerpen en uitvoeringen, tapijt- en lampontwerpen ondergebracht. In de Burgerzaal en omringende ruimten werden de olieverf-stilleven en naakten, grote pastels, aquarellen, schetsen en grafisch werk opgesteld. De tentoonstelling in Galerie de Kapberg, nu in 1993, is vanzelfsprekend minder uitgebreid, maar geeft zeker een goed beeld van het leven en werk van Kamp.

Hoewel zij niet graag heeft dat haar rol wordt overbelicht, mag de moeite die Alice van Veen zich getroost om het werk van haar grootvader bekendheid te geven, zeker niet worden onderbelicht. In de vier jaar dat ik Alice van Veen nu ken, is door haar verhalen het werk van Kamp voor mij gaan leven. Er gaat geen bezoek aan haar huis voorbij of er wordt wel over gesproken. Het enthousiasme waarmee zij, wie het maar horen wil, vertelt over de "zonnebloemen", de "mijnwerker" en de "naakten", of over de kunstbroeders van haar grootvader, is groot. Uit dat enthousiasme is nu dus weer een tentoonstelling geboren en ik weet zeker dat er over tien jaar er ergens weer een is. Nu zijn er de vier kunstkaarten van Kamp's werk, die er in 1983 nog niet waren. Dan in 2003 is er daarom misschien weer iets extra's bijgekomen. Bijvoorbeeld een boek in kleurendruk, getiteld: "J.B. Kamp, een leven in beeld".

Rolf Deen.
Mei, 1993.

Jeugd in Haarlem 1884-1901

Johan Bernhard Kamp werd op 12 januari in Haarlem geboren. Zijn moeder overleed kort na zijn geboorte en zijn vader - meesterbakker met een eigen bakkerij in de Jansstraat - hertrouwde niet lang daarna. J. B. (Ben) Kamp bracht zijn jeugd in Haarlem door. Reeds vroeg was zijn aanleg voor tekenen bekend. Als schooljongen bezocht hij de werkplaats van zijn oom, de huis- en decoratieschilder D. Brinkman op het Verwulft, die hem met de eerste grondbeginzelen van verfmengen, etc. vertrouwd deed worden. Toen de jonge Kamp in 1897 de lagere school beëindigde, slaagde zijn tweede moeder erin hem geplaatst te krijgen op de school voor Bouwkunde, Versierende Kunsten en Kunstambachten, afgekort: "de Haarlemse Kunstnijverheidsschool". Deze had in die dagen naam. Dit vanwege het niveau van de docenten en door het met de instelling verbonden museum voor Kunstnijverheid. Haarlem kon daarmee zeker gelden als een belangrijk centrum van de nieuwe kunst in ons land. Aan de school waren indertijd o.a. de volgende leraren werkzaam: E. A. von Saher, directeur en beeldhouwer, F. Th. Grabijn, kunstschilder, L. Oger, beeldhouwer, J. P. van den Berg, decoratieschilder, L. Stroth, beeldhouwer, H. M. Krabbé, kunstschilder, K. P. C. de Bazel, architect, F. Zwollo sr., ontwerper, kunstdrijver en ciseleur en K. van Leeuwen, sierkunstenaar.

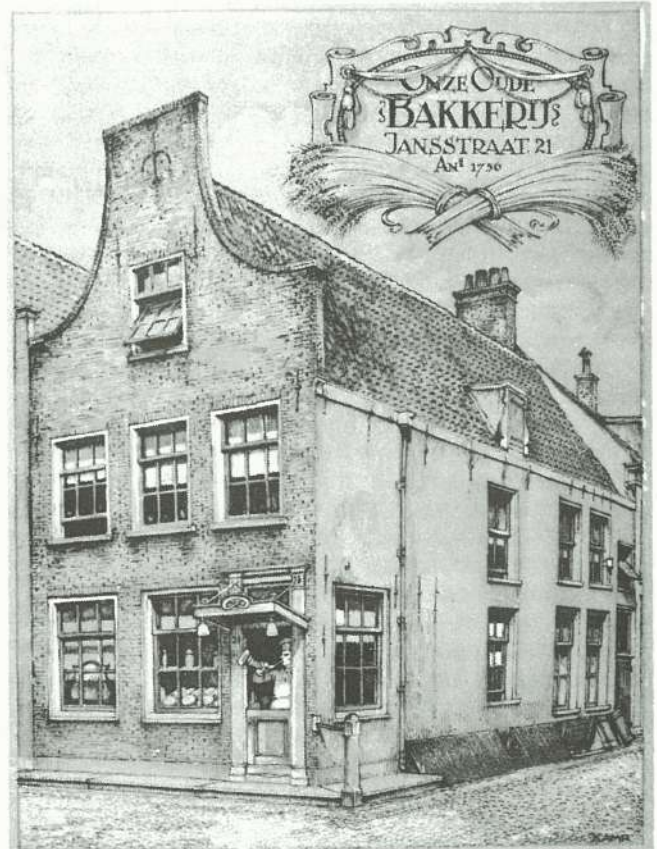
Het onderwijs was gesplitst in twee afdelingen: één voor tekenen en schilderen en één voor kunstambachten. Gepoogd werd om deze twee richtingen geïntegreerd te geven. Men leerde er niet alleen tekenen en ontwerpen, maar ook het ontwerp in ambachtelijke zin uitvoeren. Kamp ontving hier een gedegen en moderne opleiding.

Door de opkomst van goed geoutilleerde elektrische bakkerijen ging het met de zaak van zijn vader minder goed. Door het verkrijgen van een studiebeurs was het mogelijk de school te bezoeken. Zijn moeder nam kostgangers in huis. Het waren jongens, die met een beurs voor onderwijzer studeerden. Eén van hen, een latere leerling op de kunstnijverheidsschool, was Jan Bronner, beeldhouwer. Hij was één van de vele studievrienden van Kamp. Voor deze vrienden werd het ouderlijk huis, altijd voorzien van een warme hap voor hongerige magen, een Haarlemse zoete inval. Even na 1900 maakte ook de schilder Boot daar graag gebruik van. Als tegenprestatie maakte hij van Kamp's zuster Let en van broer Piet mooie olieverfportretten (\pm 1904). Tot de studievrienden uit deze tijd kunnen worden gerekend: H. Kruidler, H. J. Wesseling, A. F. Miolée, H. Trompetter, J. A. Muntendam, W. J. Stern en W. Rees, met wie J. B. Kamp later lid werd van de Haarlemse Schildersvereniging "Kunst Zij Ons Doel". In 1902 werd de studie bekroond met het diploma decoratieschilder. Kamp werkte aan het eind van zijn opleiding reeds enige tijd bij het architectenbureau van Eduard Cuyper te Amsterdam.

schoolmerkje

Jeugdfoto Kamp

Bakkerij in de Jansstraat

Werken bij Eduard Cuypers

1901-1911

De architect Eduard Cuypers was in die dagen bezig met het streven naar de verbreding van de werkzaamheden van zijn bureau. Hij wilde af van het aan derden uitbesteden van de uitvoering van kunstnijverheidsontwerpen. Gepoogd werd de produktie zoveel mogelijk in eigen hand te houden. Daartoe werd, naast het architectenbureau, een eigen kunstnijverheidsatelier opgericht. In 1903 kwam dit van de grond. Eerst in de Johan van Oldenbarneveldtstraat, later, overgebracht naar enkele panden in de Kerkstraat. De leiding van dit atelier was in handen van André Vlaanderen, die in 1899 na een opleiding aan de Amsterdamse Quellinusschool als tekenaar bij Cuypers in dienst was gekomen. Vlaanderen en Kamp waren collega's en vatten een vriendschap voor elkaar op die hun leven lang duurde. Het atelier was breed opgezet. Men vond er een koperslagerij, een metaalgieterij, een emailleerafdeling, een meubel- vlechterij, een beeldhouwersatelier, een meubelma- kerij en een schilderswerkplaats. Deze laatste beperk- te zich niet tot huisschilderwerk. Men verzorgde daar ook allerlei decoraties. Tevens ontwierp men er (o.a. Kamp) glas-in-lood ramen. Niet in dit atelier gehuis- vest, maar er wel toebehorend, was de afdeling kunst- naaldwerk. Deze vond onderdak in het architecten- kantoor, tevens woonhuis van Cuypers in de Jan Luij- kenstraat. Daar werden o.a. gordijnen, sierkussens, lampekappen, kazuifels, gobelins en tapijten ontwor- pen, gerestaureerd en vervaardigd. Met dit atelier had Cuypers voor zichzelf het instrumentarium gescha- pen om het ideaal van een zo groot mogelijke eenheid tussen bouw en inrichting, tussen ontwerp en uitvoe- ring te verzekeren. Overigens: Cuypers was met dit streven niet uniek, integendeel zelfs. In de bouwkunst werd dit in die dagen, maar ook al daarvoor, als wen- selijk gezien. Dit niet alleen op grond van kunstzinnige-, maar ook van maatschappelijke over- wegingen. Men denke aan de voortrekkersrol die aan de kunsten en in het bijzonder aan de bouwkunst, werd toegedacht bij het tot stand brengen van een nieuwe samenleving.

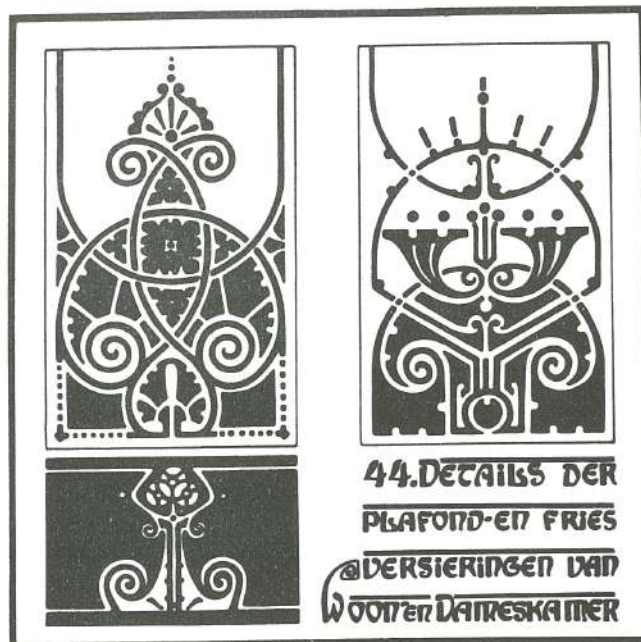
Van de architecten die in Kamp's tijd op bureau Cuy- pers werkzaam waren kunnen Michel (Sam) de Klerk, Chris la Croix, J. M. v.d. Meij en Piet Kramer, als an- dere collega's genoemd worden. Het architecten- bureau van Eduard Cuypers was rond de eeuwwisse- ling gerenommeerd. Dit blijkt uit de projecten en de opdrachtgevers zoals Amsterdamse Bank, Heren- gracht 597 te Amsterdam (later afgebroken), Gebouw Algemeen Handelsblad, N.Z. Voorburgwal 234-240, Amsterdam, Sanatorium Hooglaren te Laren, een woonhuis aan de Van Eeghenstraat 22 te Amsterdam en de villa Simpang aan de Stationsweg te Dordrecht (opdrachtgever Jan Stoop). De jonge Kamp leverde aan dit laatst genoemde project zijn eerste bijdrage in de "Cuypersorganisatie" met zijn ontwerpen voor glas-in-lood ramen. Later, in 1908, ontwierp hij voor deze villa schilderingen. Daartoe verbleef hij enkele maanden in Dordrecht, om naar wens van de heer Stoop, deze wanddecoraties te vervaardigen. De schilderingen, die een afmeting hebben van twee bij

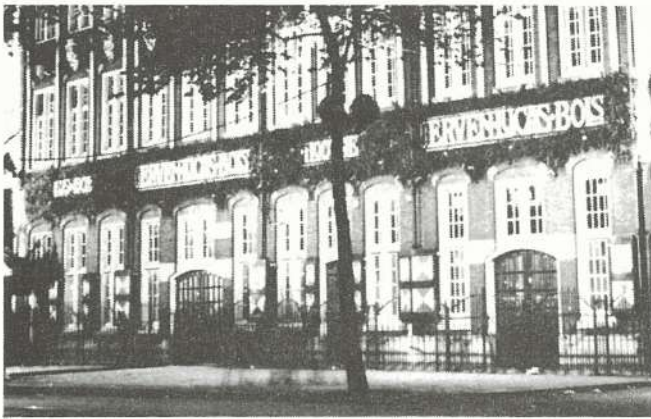
Glas-in-lood ontwerp Neptunus

Villa "Simpang" te Dordrecht

Detail villa "Simpang"

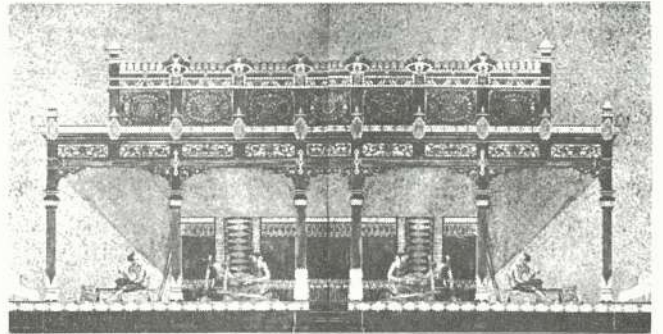
Gevel van Bols, Rozengracht te Amsterdam

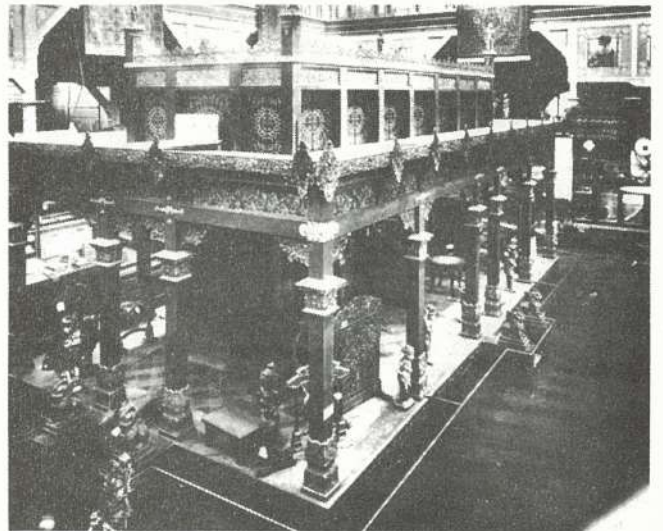
Etiket

vier meter en op doek geschilderd zijn, stellen Oud-Dordrecht voor in de 17e eeuw en zijn samengesteld volgens gegevens, berustend in het Dordts Gemeente Archief.

De ramen en schilderingen zijn overgebracht naar een in 1915 in opdracht van Stoop gebouwde villa in park Zorgvliet in Den Haag. (De Dordtse villa is in de Tweede Wereldoorlog afgebroken.) Verder ontwierp Kamp voor de inrichting van de Dordtse villa nog tapijten en een kamerscherm. De aard van deze ontwerpen brachten hem in contact met de afdeling kunstnaaldwerk van het atelier en... met Dina Delcourt, zijn latere echtgenote, die daar was komen werken nadat ze de Dagtekenschool voor meisjes te Amsterdam doorlopen had.

Ontwerp voor Pendoppo

Pendoppo - uitgevoerd op de wereldtentoonstelling

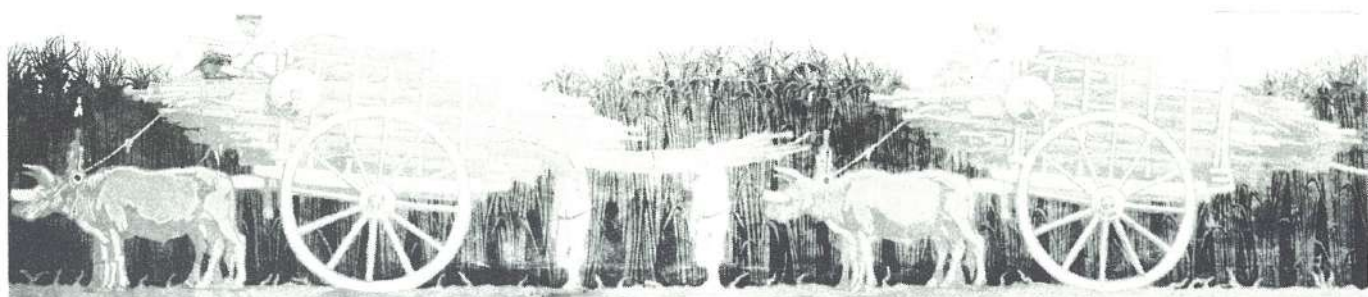
Kamp en Dina Delcourt op atelier van Ed Cuypers

Een indruk van de activiteiten van J. B. Kamp als jong decoratief ontwerper krijgen wij uit het hierna volgende overzicht van projecten waarvan het vaststaat dat hij er een bijdrage aan heeft geleverd. 1902: Ontwerp van de letters op de gevel van de fabriek van Bols aan de Rozengracht; 1902: Ontwerp en uitvoering van een wereldkaart, tegeltableaus en andere wanddecoraties van het proeflokaal van Bols in Wiesbaden; 1908: Uitvoering van het ontwerp van E. Cuypers voor de kruiswegstaties in het retriëthuis van de Jezuïeten te Venlo; 1910: Ontwerp van de glas-in-lood ramen voor de Chartered Bank te Batavia. De uitvoering verzorgde Sabelis te Haarlem. De ramen stellen de vijf cultures voor: suiker, rubber, rijst, thee, tabak en zijn ca. acht meter hoog.

Gegevens over andere projecten waaraan Kamp meewerkte, zijn niet beschikbaar. Kamp sloot zijn verblijf bij Cuypers af met werkzaamheden voor de inrichting van de Indische kunstnijverheidswerkplaats op de wereldtentoonstelling van 1910 te Brussel. Op zijn studiereis ten behoeve van deze expositie was Cuypers onder de indruk gekomen van de inlandse kunstnijverheid. Hij meende daarvoor ruimere mogelijkheden te kunnen scheppen. Dit zou dan moeten gebeuren door het exporteren van producten waarin het

Indische/Javaanse vakmanschap en de westerse smaak en behoeften waren vertegenwoordigd. Hij pleitte dan ook om vanuit dit idee op Java inlandse werkplaatsen op te richten die zich onder blanke leiding op deze export zouden gaan instellen. Op deze gedachten voortbordurend ontstond het plan voor de Indische kunstnijverheidswerkplaats te Brussel. In een pendoppoachtig bouwsel, een open-overdekte hal in Javaanse stijl, werd te Brussel een overzicht gegeven van inlandse kunstenaars-ambachtslieden aan het werk. Dit levend stukje Indië was een groot succes. De recensies spraken over een "volkomen welslagen".

De voorbereidingen voor het inrichten van de koloniale expositie werden te Amsterdam in het atelier in de Kerkstraat en in de kelders van het Stedelijk Museum getroffen. Na voormontage van de onderdelen te Amsterdam werden de losse delen naar Brussel getransporteerd en daar definitief opgesteld. De enorme pendoppo, de vele afzonderlijke stands, wandschilderingen van zeven meter breed, de ramen ontworpen door Dina Delcourt, maakten dit werk tot een enerverend project. Kamp ontwierp onderdelen hiervan, voerde sommige ook zelf uit en was betrokken bij de opbouw te Brussel.

Wandschildering voor één van de zaalwanden op de wereldtentoonstelling, lengte zeven meter

Kruiswegstatie

Kunst Zij Ons Doel 1902-1915

Schimmen, voor schimmenspel van Ko Doncker

Het kunstgenootschap K.Z.O.D. (Kunst Zij Ons Doel) te Haarlem heeft een belangrijke rol in Kamp's leven gespeeld. Hij is bijna vijftig jaar lid geweest. Alvorens op deze jaren in te gaan, volgt eerst ter inleiding de korte voorgeschiedenis van K.Z.O.D. "Teekencollege Kunst Zij Ons Doel" werd op 1 september 1821 opgericht en was een voortzetting van "Teekencollege Kunstmin en Vlijt". Tot 1829 was K.Z.O.D. in "het Zakje" (bij de Cornelissteeg) gevestigd, daarna verhuisde zij naar een zolderkamer boven een pakhuis in het Klein Heiligland. In 1841 kreeg het genootschap de bovenste verdieping en de zolder van het Waaggebouw ter beschikking. De zaal was met gas verlicht en zeer geschikt om het tekenen naar naakt en gekleed model te beoefenen. Maar eigenlijk was er steeds ruimte te kort. In 1916 echter kwam de eerste verdieping van de Waag vrij die K.Z.O.D. kon huren, waardoor de ruimte bijna verdubbeld was en er plaats voor vergaderingen, bijeenkomsten en tentoonstellingen was.

Enkele bekende namen van werkende leden van voor 1900 waren o.a. P. Barbiers, P. G. van Os, A. Mauve, Jac. van Looij, J. Visser, F. Grabijn, W. Vaarzon Morel. Zo vanaf 1900 kunnen genoemd worden: A. L. Koster, K. Doncker, H. Heuff, W. Rees, J. Bronner, H. F. Boot, H. J. Wesseling, J. B. Kamp, H. Kruijder, W. Stern. De laatste vier werden na hun studie aan de Kunstnijverheidsschool tegelijkertijd lid..

Schilderen en tekenen waren niet de enige activiteiten waar de leden zich mee bezig hielden. De schimmenspelen van Ko Doncker zijn daar een voorbeeld van. Kruijder, Heiloo en Kamp staken veel tijd in het voorbereiden hiervan. Zij hielpen vooral met het snijden der schimmen terwijl Doncker voor de teksten zorgde. De uitvoeringen waren steeds een succes en werden niet alleen bij K.Z.O.D. een begrip maar ook ver daarbuiten. Op de zaterdagavonden was het de gewoonte bij K.Z.O.D. dat de leden eerst op de tweede verdieping een paar uur "naar model" tekenden, afwisselend naar gekleed en naakt model. Kwam zo'n model niet opdagen dan tekenden zij elkaar. Zo zijn er van Kamp nog twee pasteltekeningen van Boot en Heuff en een olieverschilderijtje van Heiloo van die avonden bewaard gebleven. Ook bestaan er nog twee schetsen van Kruijder en Wesseling die Kamp op deze manier vereeuwigen.

Na het tekenen werd het samenzijn voortgezet op de sociëteit beneden. Daar werd koffie gedronken, gezet door zaalknecht Hessels. Er was een leesportefeuille met geïllustreerde bladen en ook een eigen bibliotheek. Aan kleine tafels tegen de wand werd gekaart, gedamd en geschaakt. Verder werden er vaak sjoelbakcompetities gehouden. Deze vaste "werk- en soosavonden" hadden tot resultaat dat er een sterke vriendschappelijke band ontstond tussen de jonge leden als Kamp, Kruijder, Boot, Heiloo, Wesseling en Miolée, alsmede Rees. Deze kameraadschappelijke en collegiale relaties bleven hun leven lang bestaan voor de meesten.

Eén van de "zaterdagavond schetsen" - naar gekleed model

Portret van Dien uit ± 1914

School voor Bouwkunde, Versierende Kunsten en Kunstambachten 1915-1926

In 1915 kreeg Kamp een betrekking aangeboden als leraar aan de decoratieve afdeling van de Kunstnijverheidsschool te Haarlem. Hij werd hiervoor benaderd door de heer Von Saher die vanaf 1880 directeur van dit instituut was. Zoals eerder beschreven, waren hier eigenlijk twee instellingen in onder gebracht te weten: het museum voor Kunstnijverheid en de school voor Bouwkunde, Versierende Kunsten en Kunstambachten.

Om een wat beter inzicht te krijgen in Kamp's functie als leraar en zijn eigen opleiding daar, is het goed in het kort even in te gaan op het ontstaan en het doel van het museum en de school. In 1877 stichtte de Maatschappij voor Nijverheid "Museum voor Kunstnijverheid met School en Boekery" omdat, zoals in een vergadering naar voren werd gebracht, "Men voor het volk iets edels doet wanneer het leert schoone zaken te begrijpen en lief te hebben". In 1877 werd het museum geopend in het paviljoen Welgelegen en sinds 7 januari 1889 functioneerde ook de Kunstnijverheidsschool ernaast. In een leerlingenboekje staat te lezen dat op de school de gelegenheid wordt geboden:

a. Onderwijs te ontvangen in het tekenen, boetseren en aanverwante vakken

b. Jongelui voor te bereiden tot het uitoefenen van verschillende kunstambachten zoals: beeldhouwen, decoratief schilderen, hout- en metaalbewerken op een manier die artistiek verantwoord is en verder kon men worden opgeleid tot bouwkundig en decoratief tekenaar, sierkunstenaar en graficus.

Dit alles was ondergebracht in de dagopleiding. Verder werden er nog avond- en woensdag- en zaterdagmiddag cursussen gegeven. Het onderwijs was voornamelijk gericht op de praktijk en het was een vereiste dat de leraren die aan dit instituut verbonden waren ook in de praktijk werkzaam bleven. Dit had tot gevolg dat wanneer een docent/beeldhouwer, ciseleur of architect plotseling een grote opdracht van buitenaf kreeg, de cursussen soms niet doorgingen of docenten werden vervangen door andere(n). Een andere consequentie van het feit dat men het liefste "mensen uit de praktijk" nam was dat velen van hen geen onderwijsbevoegdheid hadden. Zo ook Kamp. Von Saher evenwel herinnerde zich Kamp als een getalenteerd "modeltekenaar" die later een goede ervaring bij E. Cuypers had opgedaan als decoratief ontwerper.

Hij wilde dan ook graag, toen er een vacature ontstond op de decoratieve afdeling dat Kamp deze zou gaan vervullen. En zo maakte Kamp voor de tweede maal in zijn leven zijn entree op de Kunstnijverheidsschool. Er was sinds zijn leerlingentijd wel veel veranderd op school. In de loop der jaren was er een duidelijke vermindering geconstateerd aan belangstelling voor de decoratieve afdeling.

De bouwkundige afdeling echter werd steeds meer bezocht. Waar het getij verliep wenste men de bakens te verzetten en het onderwijs werd als volgt onderverdeeld:

Affiches ontworpen door A. Wagemaker, o.l.v. Kamp voor de kunstnijverheidstentoonstelling van 1925 te Parijs

Houtsnede "de katten"

Glas-in-lood medaillon "kat-met-maan" van Kamp, 1919

Affiche van O. Tussenbroek voor de tentoonstelling van 1919

- a. het voorbereidend onderwijs
- b. het bouwkundig onderwijs met de decoratieve afdeling
- c. het tekenen naar pleister en stillevens
- d. het praktisch onderwijs.

Kamp begeleidde (tezamen met S. Jesurun de Mesquita) een aparte afdeling die het moderne decoratieve element tot onderwerp had. De onderwijsvisie veranderde nogal in die jaren. De "oudere garde" had nogal wat moeite de jongeren te volgen in hun moderne opvatting. Deze situatie bleef bestaan tot Von Saher in 1918 overleed.

In 1918 kwam een splitsing tot stand in de leiding van beide instellingen. Otto van Tussenbroek werd tot directeur van het museum benoemd. H. C. Verkruijsen werd directeur van de school. De school zou zich toeleggen op samenwerking met industriëlen en mensen opleiden die geschikt waren voor de praktijk en tevens esthetisch gevormd. Het museum moest hiernaast het propagandistische gedeelte vormen. Na de reorganisatie omvatte het onderwijs op de school drie afdelingen, te weten:

1. Bouwkunde
2. Meubeltekenen en Binnenbetimmering
3. Decoratieve kunsten.

Net als voor de reorganisatie gaf Kamp aan de laatste afdeling les. Het onderwijs hiervan beoogde het opleiden van ontwerpers voor de kunstnijverheidskunsten en de decoratie van het interieur. Deze studie bracht de leerling tot het sierkunstontwerp in de meest uitgebreide zin: affiches, verpakkingsmateriaal, reclamewerk, boekbanden enz.

In de drukkerij van de afdeling bestond de gelegenheid de ontwerpen die de leerlingen in hout gesneden hadden of die op steen getekend of in metaal geëts waren, af te drukken. Dit gebeurde vooral onder leiding van Jessurun de Mesquita. Kamp hield zich bezig met de begeleiding van de leerlingen van het vierde en vijfde leerjaar.

Onder zijn leiding werden ondermeer de volgende vakken beoefend

- het vervaardigen van glas-in-lood (van zijn eigen leerlingen werden o.a. Han Bijvoet, Huib de Ru, Nico Schrier en Karel Trautwein glazeniers)
- het bewerken van eterniet
- het ontwerpen van affiches (hiervan was Janus Wagemaker een goed voorbeeld).

Verder gaf hij theoretische lessen in materialenkennis (vooral betreffende verfstoffen). In september 1919 werd de eerste grote tentoonstelling van kunstnijverheid na de reorganisatie van de school geopend. Deze tentoonstelling kreeg goede kritieken. De zalen waren smaakvol ingericht met een uitgebreide collectie meubels. Er was een verzameling speelgoed van o.a. Pieter van Gelder, een leerling van Kamp en verder ook gebrandschilderd glas zoals het medaillon "de Kat met Maan" van Kamp zelf.

Enkele oud-leerlingen van de school die zeker onder-richt van Kamp hebben gehad zijn: de kunstenaars Pieter van Gelder (1915), Erna van Osselen (1921), de grafici André v.d. Vossen (1915), Jeanne Bieruma Oosting (1915), M. C. Escher (1919), Jan Veringa (1924) en de schilders Janus Wagemaker, A. W. Wijk-niet, Cor Visser, Otto de Kat (1920) en Kees Verweij (1918). Hij heeft privé o.a. de schilders Cor Dik, Jan van Geem en L. H. H. Schutte begeleid.

Verschillende van zijn oud-leerlingen herinneren zich Kamp als een beminnelijk mens, wars van gewichtigdoenerij en een uitstekend vakman. Anderen vinden: "Hij was meer dan dat, meer dan een goede leraar en een bekwaam vakman, vooral ook als mens is hij voor

ons belangrijk geweest!" Huib de Ru sprak ooit de woorden: "Vele jaren geleden behoorde de heer Kamp tot de beste leerkrachten aan de toenmalige school voor kunstnijverheid te Haarlem. In die kwaliteit is hij de mentor geweest van velen die thans in de kunst hun levensvervulling hebben gevonden. Maar welk een mentor was hij! Wij, zijn leerlingen, voelden het zo dat deze leraar onze persoonlijke vriend was en bleef, ook nadat wij de school verlaten hadden. Hij verstond het, naast de bekwaming voor ons toekomstig beroep, ons de liefde voor de kunst, maar bovenal de verantwoordelijkheid voor het leven bij te brengen."

Niet alleen met zijn leerlingen had Kamp een goed contact ook met zijn collega Jessurun de Mesquita kon hij het goed vinden. Zij trokken veel met elkaar op en Kamp is zich ook in deze tijd, waarschijnlijk onder invloed van de Mesquita gaan toeleggen op het maken van houtsneden. Hij was bepaald geen houtsnijder in hart en nieren en heeft ook, hoewel hij de techniek goed onder de knie had, later niet zoveel meer van deze grafische methode gebruik gemaakt. In de periode van 1917 t/m 1926 vervaardigt hij veel houtsneden. Het is ook in die periode, om precies te zijn in 1919, dat er werk van Kamp gepubliceerd wordt in de speciale houtsnede-uitgave van het tijdschrift "Wendingen". Hierin wordt ook werk van o.a. Jessurun de Mesquita getoond. Kamp's werkstuk was een achthoekige houtsnede-afdruk van een zeemeermin. Deze was gesneden uit "pere-langs" (hout van een perboom in de lengte gebruikt). Kamp noemde deze houtsnede "de Greep".

In 1920 maakte hij een houtsnede voor het geboortekaartje van zijn oudste dochter Berda, in 1922 voor zijn tweede dochter Alice en in 1923 een verhuiskaart. Deze kaartjes sneed hij alle drie op één plankje, want in die tijd moest er zuinig omgesprongen worden met materiaal.

De school bleef, ook na de reorganisatie, een moeilijke tijd doormaken en had, ondanks een kleine steun van het Rijk, te kampen met financiële problemen. Zo was er in 1920 geen geld voor salarissen. Men toog naar Den Haag maar kreeg daar slechts de suggestie het bouwkunde-onderricht naar de Haarlemse M.T.S. over te brengen. Particuliere steun loste deze geldelijke moeilijkheden voorlopig op, maar niet voor lang helaas. Het schoolgeld (f 60,00 per jaar voor Haarlemmers en f 90,00 voor forensen) was te weinig om de school te laten functioneren. Sluiting dreigde. Het pleidooi van een eminent trio: dr. H. P. Berlage, dr. Mendes da Costa en professor R. N. Roland Holst bij het Ministerie baatte niet. Colijn en het Ministerie van O.K. en W. hielden vast aan hun standpunt en trokken de subsidie in de zomer van 1926 in, op grond van het feit dat de school te weinig leerlingen had. Dus sluiting. De overgebleven leerlingen werden verdeeld over andere kunstnijverheidsscholen. Het gehele personeel werd op wachtgeld geplaatst. Ook Kamp kreeg in juli 1926 een brief waarin stond dat hij eervol ontslagen was. En zo werd de opheffing van de school voor Bouwkunde, Versierende Kunsten en Kunstambachten op 1 september 1926 een feit.

Houtsnede "de greep" gesneden op "pere-langs" in "Wendingen" afgedrukt

**KAMP
DRIEHUIZEN
GEM. VELSEN
KERKWEG
26!!**

Verhuiskaart 1923

Geboortekaart 1920

Omslag van A. Kurvers

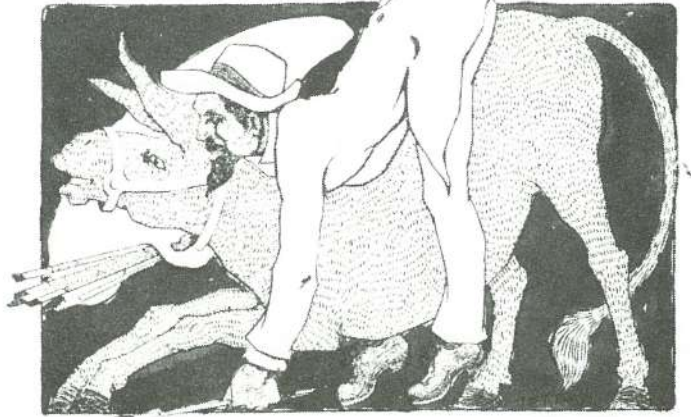
KUNST ZIJNS DOEL
OPGERICHT 1821

KUNSTBESCHOUWING
VAN HET WERK DER LEDEN OP VRIJDAG 26 FEBRUARI
DES AVONDS VAN 7½-10 UUR, ZATERDAG 27 FEBRUARI
VAN 1-5 UUR, ZONDAG 28 FEBRUARI VAN 10-5 UUR,
IN DE CONVERSATIEZALEN VAN HET BRONGEBOUW
MET DAMES HET BESTUUR
• • • HAARLEM, FEBRUARI 1915 • • •

Affiche voor K.Z.O.D. tentoonstelling

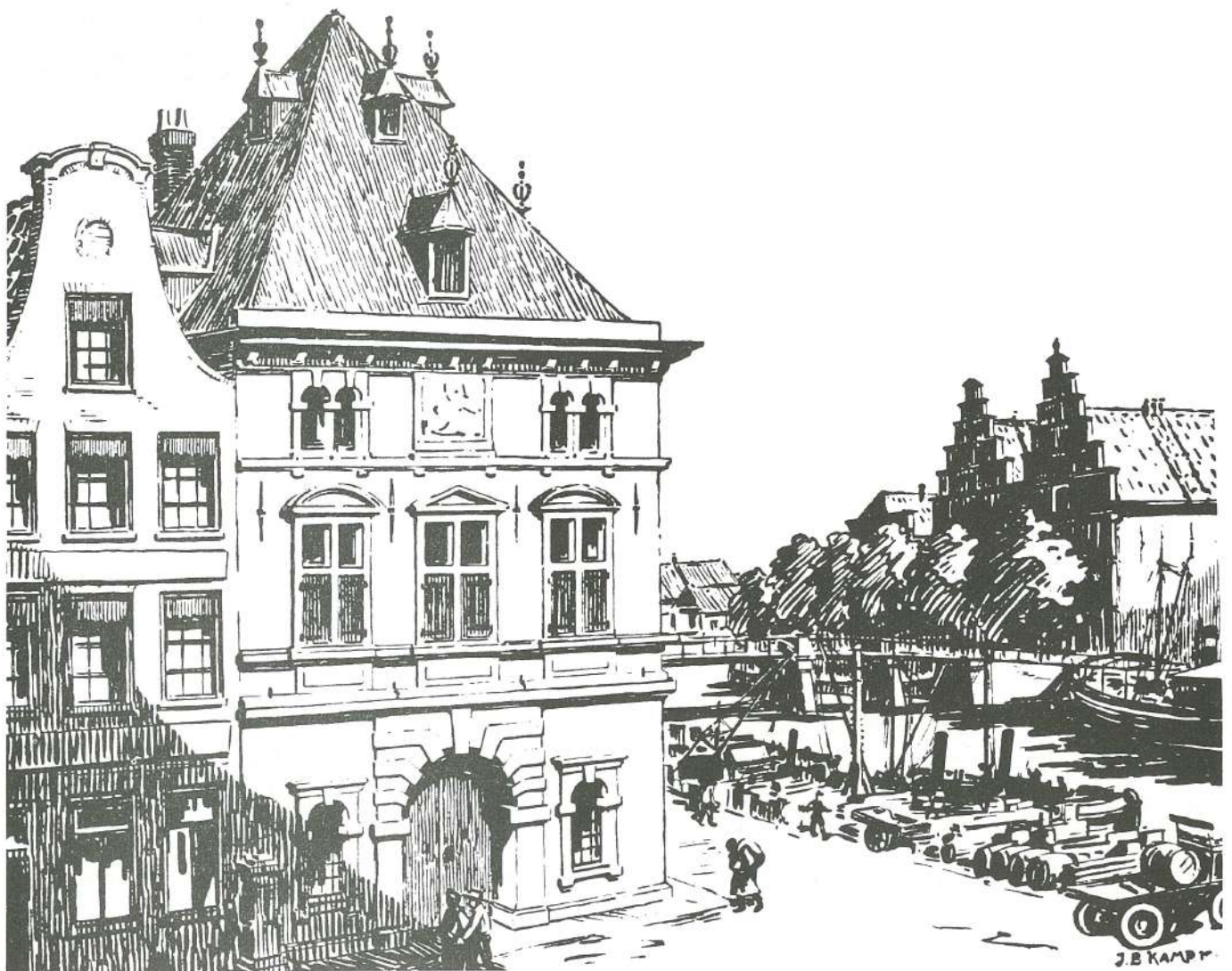
TENTOONSTELLING
SCHILDERIEN
AQUARELLEN EN TEKENINGEN

HOTEL DUIN EN DAAL
JULI-AUGUSTUS

INTRODUCTIE

Getekend affiche voor K.Z.O.D. tentoonstelling

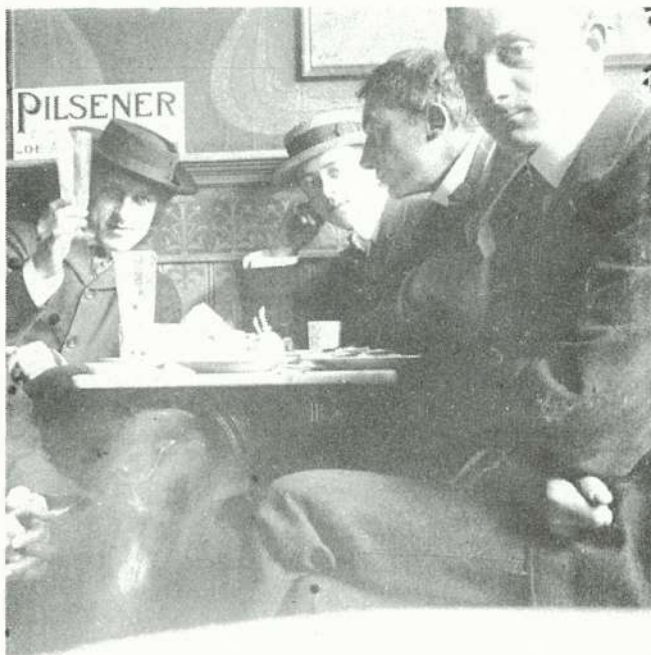

De Waag, tekening J. B. Kamp

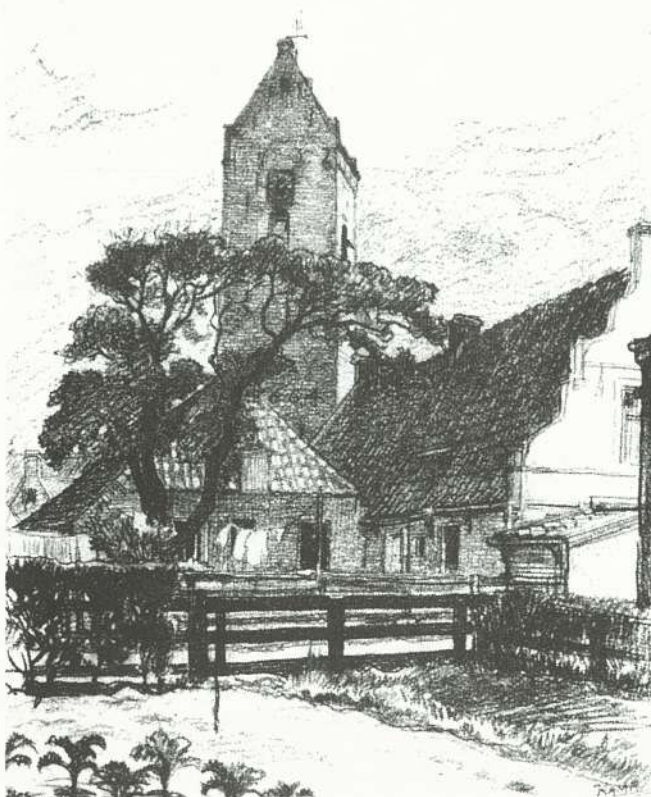
Kunst Zij Ons Doel 1915-1926

Kamp en Wesseling (met pijp) bezig tijdens de tocht

v.l.n.r.: Smit, Heiloo, Kamp en Kruijder

Commandeurhuis op Nes te Ameland

Tijdens de periode van zijn leraarschap trok Kamp in de zomer van 1917 met een groepje van zijn K.Z.O.D. vrienden: Boot, Wesseling, Heiloo, Miolée en Josseaud er met "een Zolderschuit" op uit. Zij lieten zich naar Uithoorn slepen en zijn later nog richting Mijdrecht en Noorden gevaren. Onderweg heeft het zestal veel getekend en geschilderd. Op deze manier zijn verschillende schilderachtige plekje vastgelegd. In dit "mannenhuishouden" had iedereen zo zijn vaste taak. Zo deed Josseaud, die de enige was die zijn fiets had meegenomen, dienst als koerier en boodschappenjongen. Kamp, als bakkerszoon, had de taak dag in dag uit brood te snijden op zijn eigen broodplank. Toen Boot, die niet gewend was aan de voedzame maaltijden die de anderen hem voorzetten, last kreeg van zijn maag en een dag in de kajuit door moest brengen, tóch wilde schilderen (al was het dan maar een ietwat verflenst boeket), nam hij de broodplank in beslag en vereeuwigde de bloemen. Zo is nog steeds de broodplank mét krassen en sneden én met het boeket aanwezig. In augustus 1921 maakte Kamp weer met een paar vrienden van K.Z.O.D. een tocht, dit keer naar Nes op Ameland. Ze legden deze tocht per trein en boot af en op enkele vergeelde fotootjes van deze boottocht is te zien dat Heiloo, Smit, Kruijder en Boot dit keer van de partij waren. Van Kamp zijn er van dit reisje enkele potloodtekeningen bewaard gebleven.

Eveneens in 1921 bestond het kunstgenootschap K.Z.O.D. 100 jaar. Dit werd gevierd met een tentoonstelling van de werkende leden. Kamp maakte het ontwerp voor de uitnodigingen en affiches. Er zijn meer affiches voor K.Z.O.D.-tentoonstellingen die hij ontwierp bewaard gebleven. Zowel gedrukte exemplaren als affiches die met de hand getekend en ingekleurd zijn. Deze werden waarschijnlijk uit geldgebrek niet gedrukt maar zo opgehangen. Van een O.I. inkttekening die Kamp maakte van het Waaggebouw is destijds een affiche gemaakt. Verkleind deed deze tekening jarenlang dienst als briefhoofd en stond ook op de voorkant van een "inschrijffolder" van Kunst Zij Ons Doel.

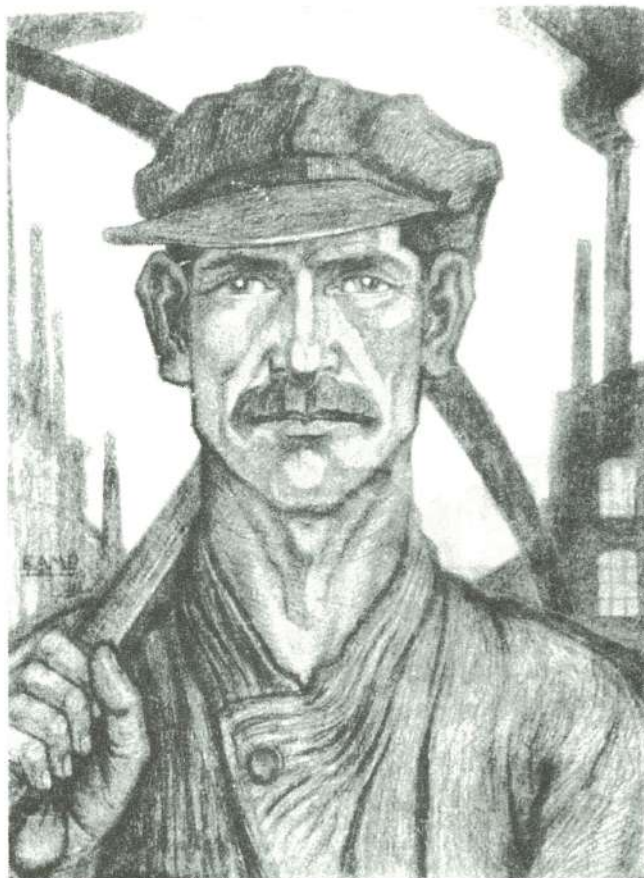
De familie Kamp verhuisde in 1923 van Haarlem naar Driehuis. Kamp, die nu een vast inkomen had (\pm f 700,— per jaar) kocht een door W. van Heijst gebouwd huis aan de Driehuizerkerkweg. Het huis was ontworpen door architect Chr. Bartels en droeg de naam "de Huif". Doordat aannemersbedrijf van Heijst failliet ging was deze niet in staat het huis aan de binnenkant af te werken en te schilderen. Nu sprongen de vrienden van K.Z.O.D. bij. Heiloo, huisschilder van beroep, leverde verf en met een stuk of vijf collega's gingen ze aan de slag, zodat het gezin Kamp 22 februari 1923 "de Huif" betrekken kon. Het huis staat er nog. De tijden werden voor Kamp - zo rond 1926 - steeds moeilijker en toen Kamp na de opheffing van de Kunstnijverheidsschool op een steeds minder wordend wachtgeld werd gezet, zag de toekomst er financieel niet zo rooskleurig meer uit.

Sabelis 1926-1932

Een betrekking bij het glas-in-lood atelier "Sabelis" bracht echter uitkomst. "Sabelis" was geen onbekend bedrijf voor hem want E. Cuypers liet hier de glas-in-lood-ontwerpen al uitvoeren (o.a. de ramen voor de Chartered Bank). In de tijd dat Kamp bij Sabelis werkte heeft hij voor deze zaak veel glas-in-lood ramen en lampen ontworpen. Er is echter nagenoeg niets uit deze tijd bewaard gebleven. Zelf begon hij te experimenteren met het brandschilderen van glasmaedailles in een houtskooloventje in de achtertuin in Driehuis. Kamp bleef tot en met 1932 bij Sabelis werken. Toen sloot het glas-in-lood atelier.

Tot het belangrijkste werk dat Kamp zo rond 1927-'28 maakte behoren ongetwijfeld de grote pastel- en houtskooltekeningen, n.l. de Sjouwers, de Mijnwerker, de Sloven, de Zonnebloemen en Volbracht (verbeeld met uitgebloeide zonnebloemen). Kamp was dus in 1932 weer zonder betrekking. De enige inkomsten kwamen uit een klein wachtgeld. Een kans op een baan in de kunstsector was er nauwelijks in de crisistijd. Het was in deze tijd dat Kamp de tekeningen en de houtsnede van de Vissershaven vervaardigde. Hij installeerde zich, om deze conté-tekening te maken, in de toren van de Visserijschool in IJmuiden die een ruim uitzicht bood over de Vissershaven. Dat de crisis ook daar doorgedrongen was, is te zien aan het grote aantal vissersboten, die opgelegd waren, omdat uitvaren niet genoeg meer opbracht. Als men de lijst van Kamp's werk bekijkt valt het op dat hij pas later, zo na 1932, de meeste aquarellen en olieverfschilderijen maakte.

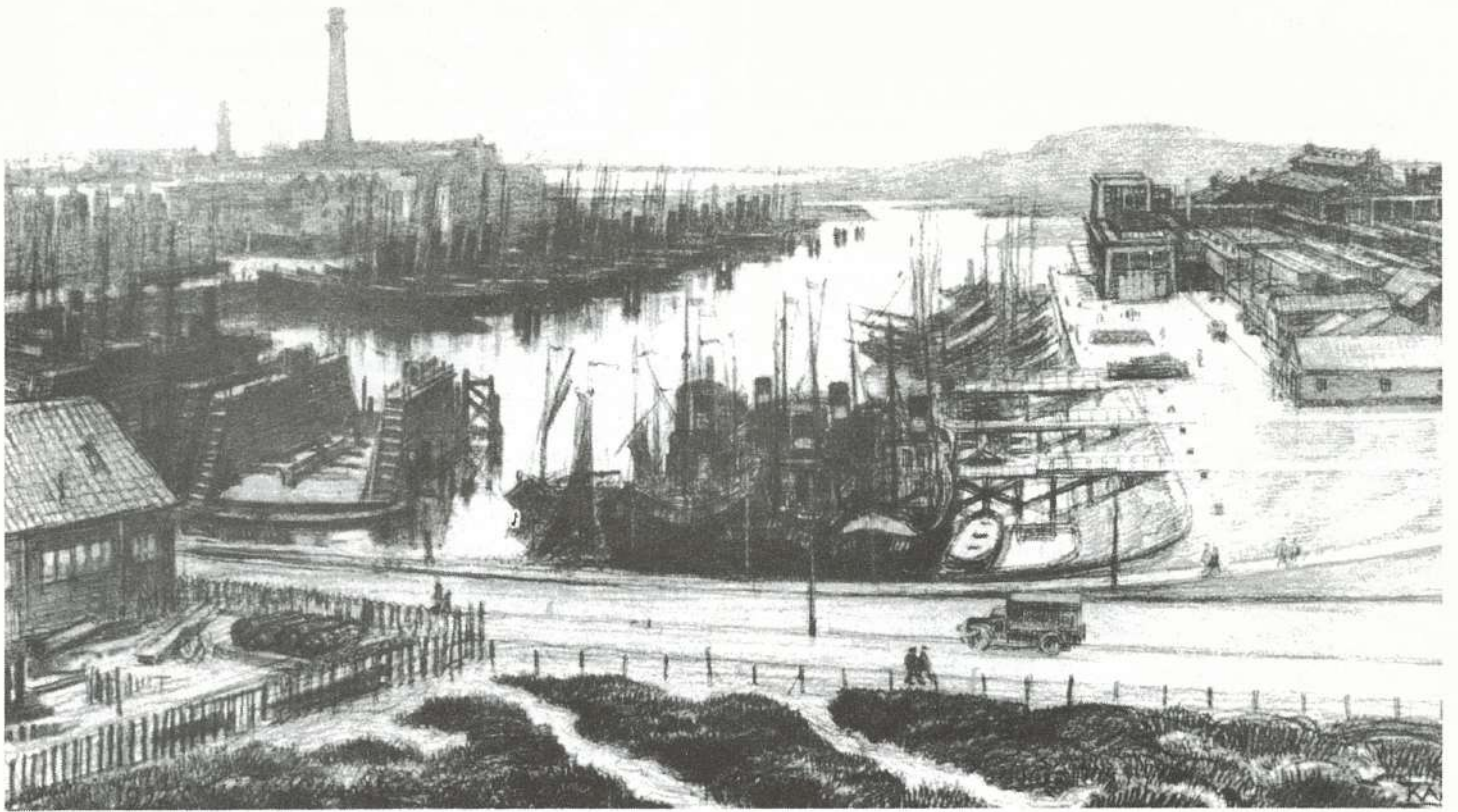
Opvallend is het feit dat hij in de periode dat hij leraar was en in de tijd dat hij bij het glas-in-lood atelier Sabelis werkte de meest verschillende technieken beoefend heeft. Men ziet dan dat hij vooral toen bezig is geweest met het maken van houtsneden, het brandschilderen van glas, het ontwerpen van glas-in-lood medaillons en het werken met crayon. Dit is begrijpelijk als men bedenkt dat hij met al deze technieken als leerling van de Kunstnijverheidsschool kennis had gemaakt en er later als leraar, mee geconfronteerd werd en er ook les in gaf. Toen hij zich echter rond 1933 als "vrij kunstenaar" vestigde of liever gezegd gedwongen werd zich als zodanig te vestigen, begon Kamp veel meer technieken als aquarellen en olieverf toe te passen. In deze tijd maakte hij zijn eerste grote olieverf naaktstudies zoals: "de Spiegel" en "Knielend Naakt". Hij stelde ze voor het eerst tentoon in kunstzaal "Reeker", samen met leden van de Spaak, een kunstenaarsvereniging waar hij ook nog enkele jaren lid van is geweest. Dit was in mei 1933. De recensies uit o.a. "De Oprechte Haarlemsche Courant", waren zeer waarderend. Ook uit latere recensies naar aanleiding van andere naaktstudies blijkt dat men Kamp over het algemeen een heel knap figuurschilder vond. De verschillende recensenten die het werk van Kamp in de periode 1933-1953 beschreven loofden zijn "breed geschilderde naakten". Eén van hen zag een "duidelijke invloed van Breitner".

De mijnwerker, pastel

Zonnebloem, pastel

Tekening van de Vissershaven

Naakt

De Noord-Zuid Hollandse Vervoersmaatschappij 1935-1939

Eind 1933 overweegt Kamp zich weer in Haarlem te vestigen. Het blijkt dat Driehuis toch wat ver buiten Haarlem ligt, als je het moet hebben van opdrachten uit die stad. Hij aanvaardt dan ook het aanbod van de schilder Otto de Kat om diens huis aan 't Spaarne tijdelijk te huren als de Kat met zijn vrouw een jaar naar Italië gaat. Het grote oude bovenhuis op Spaarne 23 bevatte een groot zolder-atelier met goed noorderlicht. Kamp schilderde meer en vaak ook groter van formaat dan in Driehuis.

1935 Was een triest jaar voor Kamp's vriend en collega Heuff. Deze kunstenaar, getroffen door een oogziekte werd blind en was niet langer in staat zijn beroep uit te oefenen. Heuff had o.a. jarenlang reclamewerk voor de N.Z.H. (Noord-Zuid Hollandse Vervoersmaatschappij) getekend, maar ook dat was nu onmogelijk geworden. Hij vroeg de N.Z.H.-directie of Kamp dit werk over mocht nemen en zo kreeg Kamp de betrekking met de weidse naam "esthetisch adviseur". Deze baan hield in dat hij tweemaal per jaar de omslag en het plaatwerk van de dienstregelingen moest ontwerpen en daarnaast affiches moest verzorgen. En al waren de verdiensten maar f 500,00 per jaar, toch was Kamp erg blij met deze baan. Daarbij kwam het feit dat hij een zogenaamde "vrij-reizenkaart" kreeg. Dat betekende veel voor hem, hij was nu in staat om al die schilderachtige stadjes in Noord-Holland te bezoeken, zoals Edam, Monnickendam en De Rijp. Vooral in 1936-1937 legde Kamp in deze streek veel dorpsgezichten en gebouwen vast. Uit dit werk zijn enkele malen aankopen gedaan door het Rijks- en Gemeente-archief van Haarlem en de Provinciale Atlas in het Rijksarchief te Haarlem. Dat hij enige bekendheid kreeg als schilder van monumentale gebouwen blijkt uit het feit dat hij in juli 1938 een opdracht kreeg van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen voor het vervaardigen van een aantal aquarellen van bouwwerken die gedurende de veertig regeringsjaren van Koningin Wilhelmina door Monumentenzorg gerestaureerd waren. Het waren er veertien in totaal van plaatsen verspreid over het hele land. Deze collectie is o.a. naar de Wereldtentoonstelling in New York gegaan en is daarna in het bezit gekomen van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg te Zeist.

Eén der omslagen voor N.Z.H.-reisgidsen

Toren van Veere, 1938

Molenstraat 15
SANTPOORT

Zo juist per Santhaes-expressie ontvangen:

Marjon

O. J. Drijver
A. Drijver - Kamp

23 Febr. 1953

Geboortekaartje Marjon Drijver

Van
Driehuiser Kerkweg 26 (Driehuis-Velsen)

naar
Van Ouds „De Dorstige Kuil”
Koediefslaan 69, Heemstede

28 December 1942
Telefoon 29094

J. B. KAMP
Kunstschilder - Reclamateteenaar

Evacuatiekaart
Voorstellend v.l.n.r. dochter Berda achter het spinnewiel, moeder
Dina leest, dochter Alice speelt piano en Kamp zelf zit achter z'n ezel

Ex-libris Berda Kamp

Thuis 1939-1953

In 1939, kort na de mobilisatie in Nederland, maakte Kamp de aquarel van een uitgebloeiende zonnebloem. Heeft hij hiermee de korte bloei en het snelle vergaan van de opleving van de economie gesymboliseerd? Toen de oorlog in 1940 uitbrak had dit voor Kamp evenals voor de meeste Nederlanders grote gevolgen, al waren die misschien niet direkt zo opvallend. Kamp en de meeste van zijn schildersvrienden waren, omdat ze het voor de oorlog ook niet breed hadden, niet in de gelegenheid geweest voldoende verf, papier en ander schildersmateriaal in te slaan.

Eind 1942 moest Kamp met zijn gezin evacueren. Zij vonden een onderkomen bij de schilder Heuff die in het huis "de Dorstige Kuil" te Heemstede woonde. Kamp, zijn vrouw en hun dochters kregen twee kamers tot hun beschikking en verder mocht hij gebruik maken van Heuff's grote atelier waar hij in deze tijd veel bloemstillevens heeft geschilderd. Pas in september 1945 kon Kamp met zijn gezin terug keren in hun huis in Driehuis. De eerste jaren na de oorlog heeft hij voornamelijk thuis gewerkt en weer genoten van de herfstbossen in Beeckestijn en Schoonenberg. Dit is te zien aan de olieverfstillevenen waar vaak duindoorns, rozebottels, ligusterbessen en kardinaals-hoedjes in vereeuwigd werden. Verder maakte hij in die tijd een aquarel in herfstkleuren van de vijver van Schoonenberg en in de winter een conté-tekening daarvan. Uit de jaren 1948-1949 zijn een serie aquarellen van hem bekend die gemaakt zijn in de Bavo-kerk te Haarlem. Op tentoonstellingen werden deze kerk-interieurs met goede kritieken ontvangen.

Eveneens in 1949 kreeg Kamp de opdracht van de gemeente Hoorn, die afscheid nam van zijn met pensioen gaande burgemeester, om van de heer Leemhorst een portret te vervaardigen. Dit portret werd na de dood van de heer en mevrouw Leemhorst aan Hoorn geschonken. In 1943 maakte Kamp voor zijn dochters (als verjaardagscadeau) een ex-libris. Dit waren eigenlijk de eerste exemplaren die hij voor zijn naaste familieleden maakte. Zijn eigen ex-libris die hij in 1919 ontwierp was een houtsnede. Die van zijn dochters zijn lijncliché's naar tekening. De boekmerken stellen de jaargetijden voor waarin de kinderen geboren zijn (herfst en winter). Na de oorlog, tussen 1946 en 1949 is Kamp verder gegaan met het ontwerpen van ex-librissen. Hij heeft er zo'n dertien op zijn naam staan. De meeste zijn cliché's naar tekening, slechts één andere (van de heer W. A. Haak) is ook een houtsnede.

Dit "kleine werk" is tekenend geweest voor Kamp in de laatste periode van zijn leven. In die jaren heeft hij veel te kampen gehad met ziekten, die een stempel drukten op zijn bezigheden. Tot het laatste toe probeerde hij aan het werk te blijven maar benauwdheden belemmerden hem ten zeerste. Groot werk kon hij lichamelijk niet meer aan. In 1950 en 1951 zorgde hij nog voor geboortekaartjes van zijn twee kleinkinderen. Tot het laatste werk dat Kamp als kunstschilder en grootvader maakte behoort het geboortekaart-ontwerp van zijn derde kleinkind. De tekening daarvoor maakte hij vlak voor zijn dood in januari 1953.

Uitgebloeide zonnebloem

Overzicht van illustraties

- 3: jeugdfoto - bakkerij, aquarel 1946, 29.5x22, privé bezit - merkje school.
4: foto neptunus - villa Simpang, ill. Het Huis, 2e jaargang - detail villa Simpang, ill. Het Huis, 2e jaargang.
5: foto met Dina op atelier - Bols gevel Amsterdam, Archief erven Lucas Bols - Bols etiket, Archief erven Lucas Bols - pendoppo-uitvoering, ill. Het Huis, Oud en Nieuw 1910 - pendoppo-ontwerp, ill. Het Huis, Oud en Nieuw 1910.
6: kruiswegstatie, aquarel, 70x122, privé bezit - wandschildering.
7: schimmen - tekening koetsier, potlood, 29x24, privé bezit - portret van Dien, krijt, 1914, 25x22, privé bezit.
8: ontwerp affiches van Wagemaker, privé bezit.
9: affiche tentoonstelling, ill. Panorama, 1919 - glas-in-lood "kat met maan", ill. Panorama, 1919 - houtsnede kat, houtsnede, 1924, 22x20, privé bezit.
11: houtsnede "de greep", houtsnede, 1919, 24x21, privé bezit - verhuiskaart + geboortekaart - omslag tijdschrift.
12: affiche K.Z.O.D., 70x50, privé bezit - affiche K.Z.O.D., ingekleurde tekening, 1917, 85x69, privé bezit - tekening "De Waag", oostindische inkt, 31x36, privé bezit.
13: Kamp en Wesseling - op de boot naar Ameland - commandeurs-huis te Ameland, conté potlood, 1921, 28x22, privé bezit.
14: zonnebloem, pasteltekening, 1927, 120x88,5, privé bezit - de mijnwerker, pasteltekening, 1921, 120x88, privé bezit.
15: tekening Vissershaven, conté potlood, 1932, 39x65, gem. Velsen - olieverf naakt, olieverf, 1938, 61x94, privé bezit.
16: N.Z.H.-omslag - aquarel Veere, 1938, 38,5x25,5, privé bezit.
17: evacuatiekaart - ex libris Berda Kamp - geboortekaartje.
18: aquarel zonnebloem, aquarel, 1939, 64,5x49,5, privé bezit.
19: Rijst, ontwerp glas-in-lood van Chartered Bank.
achterkant: zelfportret, krijt, 1914, 21x18, privé bezit.

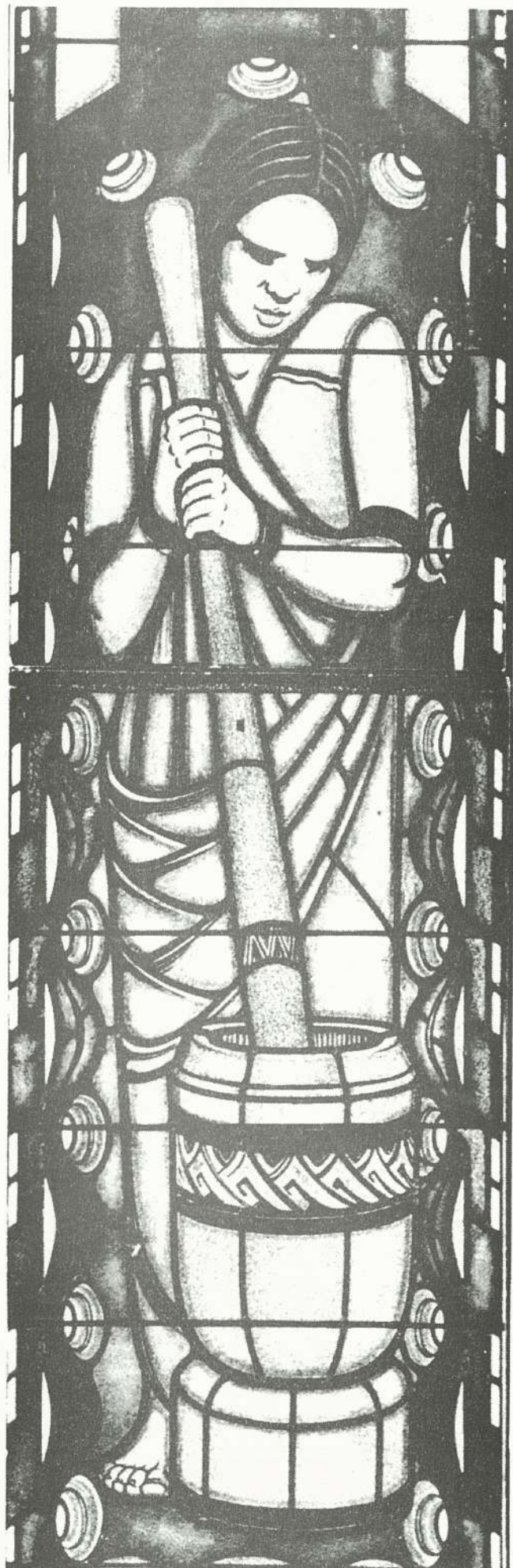
Bibliografie

"Voorgeschiedenis" (Het Nieuwe Bouwen), 1983, Delft University Press. Tijdschrift "Het Huis" nr. 1 en 2. Tijdschrift "Het Huis Oud en Nieuw" jaargang 1907, 1910 en 1915. Catalogus wereldtentoonstelling, 1910, Brussel. Geschiedenis van de Kunstnijverheidsschool, 1928, A. J. Enschedé, Haarlem. Gedenkboekje K.Z.O.D. 150 jaar, 1971, K.Z.O.D. Haarlem.

De uitgave van deze catalogus werd mogelijk door een geldelijke bijdrage van de Sector Opleiding Leraren Basisonderwijs van de Hogeschool Alkmaar. De opbrengst van de verkoop komt ten goede aan de behandeling van jeugdige kankerpatiënten uit Tjembobl in de Oekraïne.

Inhoud

Voorwoord	2
Jeugd in Haarlem, 1884-1901	3
Werken bij Eduard Cuypers, 1901-1911	4
Kunst Zij Ons Doel, 1902-1915	7
School voor Bouwkunde, Versierende Kunsten en Kunstambachten, 1915-1926	8
Kunst Zij Ons Doel, 1915-1926	12
Sabelis, 1926-1932	14
De Noord-Zuid Hollandse Vervoersmaatschappij, 1935-1939	16
Thuis, 1939-1953	17
Overzicht van illustraties	19
Bibliografie	19
Colophon	19

Rijst

J. B. Kamp

1884-1953

De beeldend kunstenaar Kamp heeft zich op vele gebieden van de kunst bewogen. Na zijn opleiding aan de Haarlemse "School voor Bouwkunde, Versierende Kunsten en Kunstambachten" werkte hij bij het Architectenbureau van Eduard Cuypers te Amsterdam, het glas-in-lood Atelier Sabelis in Haarlem en voor de Noord- en Zuidhollandse Vervoersmaatschappij. Hij was actief lid van de Haarlemse kunstenaarsvereniging "Kunst Zij Ons Doel". Als leraar aan dezelfde school waar hij ook zijn opleiding had genoten gaf hij onder andere les aan H. Groenewegen, C. Karstens en B. Merkelbach, oprichters van "de 8", een belangrijke architectengroepering in de periode tussen beide wereldoorlogen. Als vrij kunstenaar maakte Kamp houtsneden, pastels, tekeningen en olieverven. Kamp woonde lange tijd in het huis de Huif aan de Driehuizerkerkweg in Driehuis.